

Jana Moricová, Anton Adam

Mariologia słowacka po Soborze Watykańskim II

Salvatoris Mater 16/1/4, 314-327

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Choć mariologia należy do nauk teologicznych, na podstawie sposobu, w jaki przekazuje naukę o Matce Bożej, można by dojść do wniosku, że znajduje się w izolacji od pozostałych dyscyplin teologicznych. W rzeczywistości tak nie jest. Mariologia jest związana nie tylko z pozostałymi traktatami teologii dogmatycznej, ale też z teologią jako nauką w ogóle. Przyszłość mariologii znajduje się w doświadczeniu wiary mającym ambicję udzielania odpowiedzi na pytania zawsze aktualne w życiu Kościoła. Mariologia jest chrystocentryczna i eklezjalna, dlatego koniecznym jest historiozbowcze ukierunkowanie jej sformułowań teologicznych. Jeśli chodzi o wykładanie teologii, Sobór Watykański II stawia jasne wymagania: *Przedmioty teologiczne niech tak będą podawane w świetle wiary i pod kierownictwem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, aby alumni w należyty sposób czerpali naukę katolicką z Boskiego Objawienia, głęboko w nią unikal i czynili pokarmem własnego*

Jana Moricová
Anton Adam CM

Mariologia słowacka po Soborze Watykańskim II

SALVATORIS MATER
16(2014) nr 1-4, 314-327

*życia duchowego, a w posłudze kapłańskiej zaś, by byli zdolni ją głosić, wyjaśniać i zachowywać*¹. Sobór równocześnie wskazuje na konieczność zgłębiania wiedzy teologicznej w perspektywie biblijnej, antropologicznej i eklezjalnej². Także teologia dogmatyczna powinna znajdować punkt wyjścia w tematyce biblijnej, co oznacza konieczność zwracania uwagi na prawdy wiary zawarte w Pi-

śmie Świątym i następnie pokazywania wkładu ojców Kościoła Wschodu i Zachodu w wyjaśnienie owych prawd. Odnosi się to również do historii Kościoła powszechnego – wykład teologiczny należy przedstawiać w kontekście życia Kościoła w powiązaniu z nauczaniem Urzędu Nauczycielskiego³. W przytoczonym *Dekrecie o formacji kapłańskiej* można zaobserwować cztery ważne aspekty dotyczące studiów teologicznych, które wprost odnoszą się również do związku studium mariologii i pozostałych traktatów dogmatycznych, ewentualnie dyscyplin teologicznych. Chodzi o aspekty: *a) studenci powinni czerpać ze źródeł*

¹ SÓBOR WATYKAŃSKI II, Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, 16 (dalej: OT).

² Por. J.D. SZCZUREK, *Wykład dogmatyki w kontekście wskazań Kościoła i w kontekście praktyki polskiej*, w: *W służbie teologii. Wykładowca dogmatyki dziś*, red. J. JEZIEŃSKI, Olsztyn 2002, 42.

³ Por. OT 16.

*i nie zadawałać się tylko z utartymi sformułowaniami, b) przekazywaną naukę należy pogłębić duchowo i nie ograniczać się tylko do jej zapamiętania, c) studiowana nauka powinna odzwierciedlić się w codziennym życiu wiarą, d) uświadamiać sobie, że studium nauki świętej (teologii) nie jest tylko dla siebie, ale powinno służyć wszystkim*⁴. Jak podkreśla Rahner, nie można przedstawić Matki naszego Pana bez bezpośrednich wewnętrznych i zewnętrznych związków wskazujących na Jej miejsce w historii zbawienia, bez wskazania na korelację związku Maryi z teologią trynitarną, również Maryi z Chrystusem (mariologia i chrystologia) oraz związku Maryi z Kościołem, na który wskazuje również ósmy rozdział soborowej Konstytucji dogmatycznej o Kościele zatytułowany „Błogosławiona Maryja Dziewica Boża Rodzicielka w tajemnicy Chrystusa i Kościoła” (52-69)⁵. Nowa perspektywa mariologii posoborowej zarysowana została już w samym tytule wspomnianego rozdziału *Lumen gentium*, w którym Kościół przechodzi od „mariologii przywilejów” do refleksji nad tematem Matki Bożej w aspekcie chrystologicznym, z podkreśleniem dzieła zbawczego Jezusa Chrystusa, przez co akcentuje soteriologiczną prawdę o dziele Odkupienia, z którym łączy się rola Bogarodzicy jako Tej, która jest „łaski pełną” oraz „Służebnicą Pańską”. W ten sposób zostało odpowiednio wyrażone uczestnictwo Maryi w życiu Jej Syna oraz w Jego zbawczym posłannictwie. Chociaż ojcowie Kościoła dobrze znali rolę Maryi w dziejach zbawienia, zwrócili uwagę bardziej na sformułowanie prawdy o Maryi uprzywilejowanej przez Boga⁶. Według Soboru, mariologia powinna być teocentryczna i chrystocentryczna, powinna w sposób właściwy *wyjaśniać dary i przywileje Błogosławionej Dziewicy, które zawsze odnoszą się do Chrystusa, Źródła wszelkiej prawdy, świętości i pobożności*⁷.

1. Mariologia od *Vaticanum II* do 1990

Mariologia na Słowacji w okresie zaraz po zakończeniu *Vaticanum II* tylko w sposób ograniczony reagowała na nowe wezwania soborowe, ponieważ teologia podobnie jak całe społeczeństwo słowackie pozostawała w przymusowej izolacji duchowej spowodowanej ingerencjami ów-

⁴ J.D. SZCZUREK, *Wykład dogmatyki w kontekście wskazań Kościoła...*, 43.

⁵ Por. K. RAHNER, H. VORGRIMLER, *Kleines Konzilskompendium*, Herder-Bücherei, Freiburg i.Br. 2008, 270-273.

⁶ Por. A. ADAM, *Mariológia v 20. storočí*, „Duchovný pastier” 82(2001) nr 3, 113-119.

⁷ LG 67.

czesnego systemu politycznego. Teologię wówczas wykładano na jedynym słowackim Wydziale Teologicznym w Bratysławie, nienależącym jednak do systemu szkół wyższych. Teologia słowacka rozwijała się w izolacji, władze państwowe ograniczały wszelkie kontakty Kościoła katolickiego z zagranicą, więc czasami, zwłaszcza w dziedzinie teologii, wprost brakowało kontaktów. Dopiero po tzw. rewolucji aksamitnej (listopad 1989), w 1990 roku bratysławski Rzymskokatolicki Wydział Teologii im. Św. Cyryla i Metodego uzyskał właściwy status i od tej pory należy do państwowego Uniwersytetu im. Komeńskiego. Z wyżej wymienionych powodów możemy mówić o dwóch okresach rozwoju posoborowej mariologii słowackiej: od Soboru Watykańskiego II do 1989 roku oraz od 1990 roku do dziś.

W pierwszym okresie wykładano mariologię jako część teologii dogmatycznej szczegółowej w ramach traktatu o Jezusie Chrystusie. W literaturze słowackiej tematyka maryjna pojawiała się tylko sporadycznie, ponieważ w jedynym wówczas istniejącym czasopiśmie teologicznym zatytułowanym „Duchovný pastier”, mogli publikować tylko niektórzy teologowie, przy czym ograniczano też wybór podnoszonych tematów. Zwłaszcza tę dziedzinę obejmował surowy nadzór państwa nad Kościołem. W tym okresie tematy związane z mariologią poświęcają uwagę fundamentalnym prawdom o roli Maryi w historii zbawienia – autorzy skupiają się na prawdach ściśle związanych z Jezusem Chrystusem. Chodzi zwłaszcza o Boże macierzyństwo i wynikające z niego pośrednictwo Maryi, przy czym wyraźny akcent kładzie się na Jej orędownictwo – Maryja wstawia się za nami u Syna. Antropologia teologiczna w mariologii może rozwijać się na podstawie prawdy związanej z historycznością Osoby Jezusa. Macierzyństwo Najświętszej Maryi Panny z punktu widzenia czysto ludzkiego wydaje się być czymś wyjątkowym, co określane jest w sposób negatywny i pozytywny. Od strony negatywnej – Maryja została Matką Jezusa bez udziału mężczyzny, od strony pozytywnej – została Matką za sprawą Ducha Świętego. Oba sformułowania są wewnętrznie związane i mają swe uzasadnienie, które świadczy o działaniu Boga w posłannictwie Maryi dla zbawienia świata⁸. Maryja jest przedstawiona jako jedna z nas w porządku naturalnym, równocześnie jednak akcentuje się Jej wyjątkowość wynikającą z faktu, iż Bóg wybrał Ją na Matkę swojego Syna. Maryja, obdarowana przez Boga, sama obdarowuje. Syn w pewnym wymiarze swojej ludzkiej natury wyraża cechy swojej Matki, którą On sam darzy jeszcze większym dobrem niż sam przyjmuje. Kardynał Suenens pisze: *Czy to nie On Stworzycielem Ma-*

⁸ Por. A. ADAM, *Mária v Kristovom diele*, „Duchovný pastier” 83(2002) nr 1, 29-31.

ryi, On, który jest Stwórcą wszystkiego? Czy to nie On dał Jej wszystko, co pragnął od Niej przyjąć? Naturę ludzką przyjmuje od Matki, co jednak urzeczywistnia się dlatego, ponieważ On zaliczył Maryję do swojego dzieła stwórczego⁹.

W wyżej wspomnianym czasopiśmie „Duchovný pastier” prawda o wniebowzięciu Maryi pojawia się sporadycznie, w późniejszym okresie dogmat ten staje się jednak tematem refleksji teologicznej, zwłaszcza w ramach homilii kapłanów słowackich. Ówczesni ordynariusze Słowacji w Wytycznych dla duszpasterstwa z grudnia 1979 roku piszą: *Kościół w swoim nauczaniu o losie człowieka po śmierci kwestionuje każdą naukę, która w niewłaściwy sposób wyjaśniałaby znaczenie Wniebowzięcia Maryi Dziewicy odnośnie do tego, czym jest szczególnie, mianowicie do faktu, iż uwielbienie ciała Dziewicy jest zapowiedzią uwielbienia wszystkich innych wybranych*¹⁰. Biskupi i ordynariusze Słowacji we wspomnianych wytycznych dla duszpasterstwa akcentują znaczenie dogmatu o wniebowzięciu Maryi jako rzeczywistości eschatologicznej, będącej zapowiedzią doznania chwały wszystkich pozostałych osób wybranych przez Boga. Wskazują na związek wniebowzięcia z Chrystusowym Zmartwychwstaniem i wniebowstąpieniem, gdyż podobnie jak Chrystus zmartwychwstał, także i my zostaniemy powołani do nowego życia. Eschatologiczne konsekwencje między wniebowzięciem Najświętszej Maryi Panny i wskrzeszeniem Jezusa episkopat słowacki wyraził następująco: *W ten sposób Wniebowzięcie Maryi Panny stanowi dowód, że jeśli będziemy naśladowali Maryję w swoim życiu, my również zostaniemy wzięci do nieba, oczywiście najpierw dusza i przy wskrzeszeniu ciała również nasze ciała. Owszem pod warunkiem, że nasze życie będzie podobne do życia Maryi, ponieważ tylko wtedy zostaniemy podobni do Niej również we Wniebowzięciu*¹¹. Ponieważ Syn Boży ustanowił Maryję Matką wszystkich wiernych, powinniśmy oddawać Jej cześć, gdyż *według powszechnego przekonania Kościoła, szczególna cześć dla Maryi zawsze Dziewicy jest znakiem przeznaczenia do zbawienia*¹².

Drugi okres rozwoju mariologii słowackiej po Soborze Watykańskim II w dużym stopniu zaznacza się przede wszystkim wpływem Jana Pawła II, jego nauczania oraz głębokiej pobożności maryjnej, jak też popularyzacją myśli teologów zagranicznych, których twórczość tłumaczona jest na język słowacki lub czeski. Prawdy mariologiczne zawarte w VIII rozdziale *Lumen gentium* rozwijał bł. Jan Paweł II w encyklice *Redemp-*

⁹ L.J. SUENENS, *Kim jest Ona?*, Wyd. Księży Marianów, Warszawa 1988, 49.

¹⁰ „Duchovný pastier” 61(1980) nr 7, 305.

¹¹ TAMŻE, 307.

¹² Por. TAMŻE, 308.

toris Mater (25 III 1987 r.), wskazując na rolę Matki Bożej w dziejach zbawienia, Jej całkowite oddanie się dziełu Syna oraz pośrednictwo macierzyńskie w Chrystusowym dziele zbawczym i w Jego Kościele. We wspomnianej encyklice Papież napisał: *Wszyscy, którzy z pokolenia na pokolenie, przyjmując apostolskie świadectwo Kościoła, mają udział w tajemniczym dziedzictwie, uczestniczą poniekąd w wierze Maryi*¹³. [...] *Maryja, która od początku oddała się bez reszty osobie i dziełu Syna, nie mogła tego macierzyńskiego oddania nie przenieść od początku na Kościół. Macierzyństwo Jej – po odejściu Syna – pozostaje w Kościele jako pośrednictwo macierzyńskie*¹⁴. [...] *Kościół obficie czerpie z tego „współdziałania” Maryi, czyli z Jej macierzyńskiego pośrednictwa*¹⁵.

Prawdy mariologiczne w tym okresie formułowane są w coraz większym stopniu w teologicznej syntezie pogłębianej w świetle Tradycji, równocześnie odpowiadającej nowej epoce, przy czym podawane są zawsze w perspektywie historiozbawczej¹⁶. Na podstawie adhortacji *Mariialis cultus* teologowie słowaccy podejmowali tematy związane tak z mariologią, jak też z kultem maryjnym¹⁷. W ich refleksji ujawnia się dążenie do powrotu myśli mariologicznej do ram eklezjologicznych, w których Matkę Bożą charakteryzuje się w odniesieniu do centrum wiary, a więc „do tajemnicy Chrystusa i Kościoła”. Ponieważ cześć okazywana Matce Bożej jest częścią składową *kultu chrześcijańskiego, jak najbardziej aktualna jest konieczność jej odnowy, by nadal rozwijała się w sposób właściwy*.

Przyczyny, z powodu których także na Słowacji konieczne jest rozwijanie od strony teologicznej właściwej i w praktyce kultu maryjnego naprawdę odpowiedniej czci maryjnej, wynikają z konieczności pozostania wiernym tradycji kultu maryjnego i relacji do Matki Bożej; za reagowania w sposób odpowiedni na nowe obyczaje społeczne, w tym nowe formy przejawiania się zmysłu wiary; akceptacji zmiany w relacji „ja i Bóg”, ponieważ współczesny człowiek szuka własnego sposobu dania wyrazu swojej relacji do Stwórcy i Ojca. Rozwój teologii oraz innych dyscyplin naukowych wnosi nowe korekty do dawnego obrazu świata, rozumienia człowieka i jego miejsca w świecie. To wszystko wywiera wpływ na formę i zawartość wyrażania uczuć religijnych¹⁸.

¹³ RM 27.

¹⁴ TAMŻE, 40.

¹⁵ TAMŻE, 44.

¹⁶ Por. A. ADAM, *Mariológia v 20. storočí...*, 113-119.

¹⁷ Por. TENŽE, *Mariánsky kult – 30 rokov Mariialis cultus*, „Duchovný pastier” 85(2004) nr 5, 287-290.

¹⁸ Por. PAWEŁ VI, Adhortacja apostolska *Mariialis cultus*, wstęp. Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 1-3, 11, 21, 48, AAS 56(1964) 97-98, 102-103, 105-106, 113.

W ostatnim okresie w tekstach mariologicznych widoczne jest dążenie do przedstawiania syntezy mariologii w nawiązaniu do Katechizmu Kościoła Katolickiego, w którym uwypukla się historiozbowczy wymiar przekazywanej myśli mariologicznej. Matkę Jezusa przedstawia się w kontekście tajemnicy Chrystusa i Kościoła, których wspólnym mianownikiem jest historia zbawienia. Akcent kładzie się na zjednoczenie Maryi z Chrystusem, co wydaje się być odpowiednią perspektywą dla właściwego przyjmowania nauczania o Maryi – i to nie tylko w Katechizmie, ale w ogóle. Takie ukierunkowanie mariologii nie prowadzi do jej redukcji tylko do refleksji nad przywilejami Matki Bożej, lecz wręcz odwrotnie – wskazuje, w jaki sposób przywileje te łączą Maryję z Chrystusem, Kościołem i każdym chrześcijaninem.

Mariologia niniejszego okresu podejmuje refleksję nad współczesnym nauczaniem papieskim. Chociaż papież Benedykt XVI nie zajmuje się wprost mariologią, często jednak Matka Boża pojawia się w jego refleksji¹⁹. Papież wskazuje na Maryję jako Matkę Jezusa, będącą osobą ludzką, która uwierzyła Bożym obietnicom i uobecnia wiarę pełną zaufania, w którym przyjmuje plan obecności Boga wśród ludzi, urzeczywistniony przez Wcielenie Syna Bożego z Niej zrodzonego. Zdaniem Papieża, *jeśli prawdą jest, że my wszyscy jesteśmy jeszcze w drodze ku pełnemu spełnieniu się naszej nadziei, to nie odbiera nam to możliwości uznania już teraz z wdzięcznością, że to, czego nam Bóg udzielił, znajduje swoją doskonałą realizację w Dziewicy Maryi, Matce Boga i naszej Matce*²⁰. Teza chrystologiczna – Bóg stał się człowiekiem w Jezusie Chrystusie – staje się więc ostatecznie tezą mariologiczną. Chrystocentryzm Wcielenia Syna Bożego staje się podstawą mariologicznej prawdy o Bożym macierzyństwie Maryi wybranej przez Boga. Problematyka mariologii jest znacząca w życiu Kościoła tak, jak znacząca jest sama obecność Maryi w dziele Kościoła. Joseph Ratzinger w jednym ze swoich dzieł jeszcze z okresu poprzedzającego jego posługę papieską przyznał, że w ostatnich dziesięcioleciach kult maryjny oraz jego formy wywołują pewne napięcia wewnątrz Kościoła. Hasło jednych „O Maryi nigdy dość” odbierane jest przez innych jako zagrożenie dla hierarchii prawd chrześcijańskich, wśród których centralną jest prawda o Chrystusie i Bogu w Trójcy Jedynym, od którego pochodzi wszelka łaska. Zdaniem kolejnych, łączy się z tym niebezpieczeństwo, że dojdzie do ograniczenia współpracy ekumenicz-

¹⁹ Papież nawiązuje do nauczania soborowego, czego wyrazem jest z jednej strony chrystocentryzm jego kultu maryjnego oraz z drugiej, podejście eklezjotypiczne. Por. J. MORICOVÁ, *Mária Sprostredkovateľka*, KU FF, Ružomberok 2008, 77.

²⁰ BENEDYKT XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007), 33.

nej i wzajemnego zbliżania się, gdyż w ujęciu innych chrześcijan, problem oddawania czci Maryi może zagrażać ich religijności²¹.

Autentyczny obraz Matki z Nazaretu należy odkrywać w Piśmie Świętym. Pokazuje nam ono Maryję, która pochodzi z ludu, współcierpi ze swoim Synem, wiernie stoi u stóp krzyża, cierpliwie przyjmuje wolę Bożą, urzeczywistnia i wypełnia swoje posłannictwo w pełnym oddaniu Bogu. W takim obrazie Matki Bożej dzisiejszy chrześcijanin może odnaleźć samego siebie jako człowieka nie tylko kochającego Maryję, ale też jako chrześcijanina szczerze przyjmującego Boga. W ten sposób chrześcijanin otwarty na relację z Najświętszą Maryją Dziewicą, będzie stawał się chrześcijaninem, który w swojej epoce potrafi zawsze w sposób czynny ukierunkowywać swoje życie i działanie na Boga, ponieważ nie będzie tylko biernie czekał, lecz będzie dynamicznie rozwijał swoje życie w pełnym zaufaniu wobec Boga.

2. Współczesna mariologia słowacka

Zastanawiając się nad miejscem mariologii wśród innych dyscyplin teologicznych, należy stwierdzić, że w pewnym sensie znajduje się ona na uboczu zainteresowań teologów słowackich. Związane jest to m.in. z faktem, że teologowie, będący w większości kapłanami zaangażowanymi również w duszpasterstwie parafialnym, większą uwagę poświęcają problematyce z dziedziny teologii pastoralnej, katechetyki, liturgiki oraz teologii moralnej. Jeśli chodzi o teologię dogmatyczną, od 1995 roku organizowane są ogólnosłowackie sympozja (jedno lub dwa rocznie) o tematyce ściśle dogmatycznej. Na przestrzeni ostatnich 15 lat odbyły się 3 sympozja mariologiczne. Zajmowały się: historią ruchu pielgrzymkowego na Słowacji²², objawieniami maryjnymi²³ oraz refleksją nad dokumentem PAMI *Matka Pana. Pamięć – obecność – nadzieja*²⁴. Ponadto tematyka maryjna podejmowana była również w ramach ogólnosłowackich konferencji poświęconych pierwszoplanowo innym dziedzinom teologicznym, prelegenci w ramach podejścia interdyscyplinarnego zajmo-

²¹ Por. J. RATZINGER, *Mariologia i pobożność maryjna w odniesieniu do wiary i teologii*, w: J. RATZINGER, H. BALTHASAR, R. GRABER, *Dlaczego właśnie Ona? (Soborowa teologia maryjna)*, Wyd. Księży Marianów, Warszawa 1991, 12-55.

²² *Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie konanej 28.11.2007*, red. J. MORICOVÁ, KU FF, Ružomberok 2007, 121.

²³ *Mariánske zjavenia. Zborník z vedeckej konferencie konanej 26.11.2008*, red. J. MORICOVÁ, Verbum, Ružomberok 2009, 103.

²⁴ *Aktuálne témy súčasnej mariológie. Zborník z vedeckej konferencie konanej 18.10.2010*, red. J. MORICOVÁ, Verbum, Ružomberok 2010, 150.

wali się np. kultem Bogarodzicy w liturgii²⁵ oraz maryjnym wymiarem duchowości²⁶. Warto również wspomnieć sympozjum poświęcone motywom maryjnym w średniowiecznej twórczości muzycznej²⁷.

Z konieczności, jaką po 1989 roku było przygotowanie nowych skryptów i podręczników dla studentów teologii, pojawiły się również książki z mariologii. Aktualnie na Słowacji **istnieją cztery podręczniki mariologii** napisane przez wykładowców w różnych seminariach duchownych (P. Dráb, M. Chovanec, P. Mikluščák, J. Krupa)²⁸. Na ogół podręczniki mają około 100 stron i standardowo zajmują się Matką Bożą w Piśmie Świętym, poszczególnymi dogmatami oraz kultem maryjnym. W każdym z podręczników przedstawione jest również nauczanie soborowe i przytaczana adhortacja *Marialis cultus* oraz encyklika *Redemptoris Mater*²⁹. Ponadto każdy z autorów poświęca też uwagę innym zagadnieniom, wśród których należy wymienić np. relację Maryi do ludu Bożego³⁰, znaczenie Maryi w życiu kapłańskim³¹ lub objawienia maryjne. Jeśli chodzi o wykładanie mariologii, aktualnie nie ma osobnych zajęć. Przez pewien okres na wydziałach teologii w jednym semestrze wykładano razem mariologię i pneumatologię lub mariologię i eklezjologię. Aktualnie tematy mariologiczne podejmowane są w ramach zajęć z chrystologii i eklezjologii. Niewątpliwie takie ustawienie programu studiów, zwłaszcza w wypadku katechetów, którzy mają całą teologię dogmatyczną tylko przez 3 semestry w wymiarze 2 godziny tygodniowo, przyczynia się do tego, że znajomość mariologii jest często niewystarczająca.

Na Słowacji realizowane studia doktoranckie z zakresu teologii nie mają specjalizacji, dlatego też wszyscy doktoranci w ramach swoich stu-

²⁵ A. FRANKOVSKÝ, *Liturgia a Panna Mária*, w: *Liturgia*, roč. 3, 1993, č. 4, 323-330; J. MORICOVÁ, *Panna Mária ako vzor Cirkvi pri bohoslužbe podľa vo svetle pokoncilového magistéria*, w: *Nové trendy v liturgii. Zborník z vedeckej konferencie. Košice 27. november 2008*, red. D. MACÁK, *Katolícka univerzita – Teologická fakult*, Košice 2008, 29-36.

²⁶ A. FRANKOVSKÝ, *Panenstvo pri pôrode*, w: *Panna Mária v diele vykúpenia a spásy: Zborník prednášok zo 14. interdisciplinárneho seminára Znaky časov, ktorý sa uskutočnil na Teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule - Spišskom Podhradí dňa 21. apríla 2004*, Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula - Spišské Podhradie 2004, 68-72.

²⁷ O, *Mária, laude digna. Zborník z vedeckej konferencie, ktorá sa konala 3. – 4. mája 2011 v Ružomberku*, red. R. PODPERA, Verbum, Ružomberok 2011, 151.

²⁸ Pierwszy skrypt wydano jeszcze w formie maszynopisu. Por. A. FRANKOVSKÝ, *Náuka o Matke Vykupiteľa*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišské Podhradie 1993, 28.

²⁹ J. KRUPA, *Matka nášho Pána. Katolícka mariológia*, Univerzita Komenského, Bratislava 2004, 144.

³⁰ P. DRÁB, *Matka Mária*, Vienaľa, Košice 2010, 100-111.

³¹ M. CHOVANEC, *Mariológia*, Kňazský seminár sv. Gorazda, Nitra 2005, 103-106.

diów licencjackich uczestniczą w wykładach z teologii dogmatycznej, zawierających również zagadnienia mariologiczne – takie jak np. mariologia soborowa, mariologia Jana Pawła II, problematyka współodkupicielstwa Maryi.

Zastanawiając się nad wiodącymi tematami mariologii słowackiej w okresie po 1989 roku, można wymienić cztery główne dziedziny zainteresowania:

- rola Matki Bożej w historii zbawienia,
- nauczanie posoborowych papieży, przede wszystkim Jana Pawła II, o Maryi,
- historia kultu maryjnego na Słowacji,
- współczesne objawienia maryjne.

Niewątpliwie dominuje **tematyka roli Matki Bożej w ekonomii zbawienia**. Teologowie zgodnie z nauczaniem soborowym podkreślają, że cały zbawienny wpływ Błogosławionej Dziewicy na ludzi *wyływa z nadmiaru zasług Chrystusowych, na Jego pośrednictwie się opiera, od tego pośrednictwa całkowicie jest zależny i z niego czerpie całą swoją moc*³². Tematem stosunkowo często podejmowanym jest współodkupicielstwo Maryi. Prawdopodobnie z formacji wiernych w ruchach maryjnych – takich jak Kapłański Ruch Maryjny, Rodzina Maryi Panny, Rodzina Niepokalanej – wynika, że swoje nabożeństwo do Matki Bożej wyrażają kultem Współodkupicielki ikonograficznie czasami przedstawianej w postaci *Pani wszystkich narodów* według rzekomych objawień w Amsterdamie (1945-1959). Temat współodkupicielstwa Maryi pojawia się też stosunkowo często w dyskusjach podczas spotkań parafialnych lub odbywających się w ramach programów mediów katolickich (Radio Lumen, TV Lux). Właśnie w trosce o poprawność kultu maryjnego oraz o właściwe rozumienie roli Matki Bożej w dziele zbawienia i uświęcenia teologowie słowaccy często zajmują się wyjaśnianiem współpracy Maryi z dziełem jedyne go Zbawiciela świata. Punktem wyjścia dla ich rozważań jest nauczanie VIII rozdziału *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* (60-62). Z rolą Matki Pana w ekonomii zbawienia łączy się też temat Jej macierzyńskiego pośrednictwa wyjaśnianego w świetle nauczania Jana Pawła II, zawartego zwłaszcza w encyklice *Redemptoris Mater*. Współczesna mariologia słowacka ma wyraźny charakter eklezjalny, w sposób jasny ukazuje obecność i rolę Maryi w życiu Kościoła. Streszczając wiodący temat mariologii słowackiej, należy stwierdzić, że teologowie przekazują posoborową naukę Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, nie wnosząc jakichś swoich oryginalnych ujęć.

³² LG 60.

Jeśli chodzi o **nauczanie papieskie**, szczególnym zainteresowaniem cieszy się mariologia Jana Pawła II, przede wszystkim encyklika *Redemptoris Mater*. Autorzy podejmujący tę tematykę wychodzą najczęściej ze źródeł obcojęzycznych, ponieważ nie ma tłumaczeń katechez maryjnych, przemówień podczas modlitwy Anioł Pański ani homilii Jana Pawła II na język słowacki. Dużą pomocą w tej dziedzinie są pozycje wydane w języku polskim. Najobszerniejszą rodzimą monografią w tej dziedzinie jest praca doktorska zatytułowana *Mariologia Jana Pawła II w perspektywie trynitarnej*³³.

Ponieważ w czasach reżimu komunistycznego nie mógł rozwijać się ruch pielgrzymkowy na Słowacji, w związku z jego odnową po 1989 roku zaczęto wydawać mniejsze lub większe pozycje poświęcone **historii poszczególnych miejsc kultu maryjnego** na Słowacji. Realizowane były dwa projekty badawcze finansowane przez państwową agencję grantową zajmujące się tą tematyką. Ich owocem jest zwięzły przewodnik po 70 miejscach pielgrzymkowych Kościoła łacińskiego i greckokatolickiego³⁴. Powstały też monografie poświęcone historii kultu na Górze Maryjnej w Lewoczy³⁵ oraz dziejom czci Matki Bożej Siedmiobolesnej, Patronki Słowacji³⁶, jak też monografia o miejscach pielgrzymkowych Kościoła greckokatolickiego na Słowacji³⁷.

Kolejnym tematem podejmowanym przez teologów słowackich są **współczesne objawienia maryjne**. Podnoszenie tego tematu związane jest z jednej strony z zainteresowaniem wiernych objawieniami w Medjugorie, do którego co roku jeździ sporo katolików słowackich, oraz z drugiej strony, popularyzacją objawień, jakie podobno miały miejsce w 3 miejscowościach słowackich: Turzovka, Litmanowa, Dechtice. W Turzowce miało dojść po raz pierwszy do objawień Matki Bożej 1 czerwca 1958 r., gdy Maryja objawiła się gajowemu Mateuszowi Lašutowi. Potem na przestrzeni lat doszło jeszcze do kilku objawień innym osobom. Aktualnie Turzovka jest oficjalnie zatwierdzonym miejscem pielgrzymkowym diecezji żylińskiej³⁸.

³³ I. ŠPÁNIK, *Mária a Trojica v učení Jána Pavla II*, Inštitút Communio, Žilina 2012, 175.

³⁴ A. PIATROVÁ, *Pútnické miesta Slovenska*, FF TU, Trnava 2010, 279.

³⁵ F. DLUGOŠ, *Dejiny Mariánskej hory v Levoči 1247-1995*, Polypress, Levoča 2000, 349.

³⁶ J. MORICOVÁ, *Matka Boža Siedmiobolesna – patronka Słowacji: Teologia i kult*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002, 279.

³⁷ F. DANCÁK, *Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku*, Vydavateľstvo M. Vaška, Prešov 2007.

³⁸ Viac informácií: <http://www.zivcakova.sk/index.html>

W północnowschodniej miejscowości Litmanova miały mieć miejsce objawienia Matki Bożej dwóm dziewczętom (Iveta Korčáková, Katarína Češelková) należącym do Kościoła greckokatolickiego i mającym w czasie pierwszych objawień 12 i 13 lat. Objawienia na Górze Zwir trwały od 5 sierpnia 1990 do 2 maja 1996 r. Maryja przedstawiła się w nich jako „Niepokalana Czystość”, wzywała do nawrócenia i pokuty. Proces badania autentyczności objawień trwa. Litmanowa stanowi dzisiaj oficjalnie zatwierdzone miejsce pielgrzymkowe Kościoła greckokatolickiego³⁹.

Od 1994 r. podobno trwają objawienia w miejscowości Dechtice, gdzie objawia się Królowa Pomocy siedmiu wizjonerom⁴⁰.

Właśnie z powodu wspomnianych rzekomych objawień teologowie słowaccy przekazują wiernym kryteria badań autentyczności objawień prywatnych⁴¹, zajmują się teologią objawień maryjnych⁴² oraz włączają się w pracę odpowiednich komisji powołanych przez biskupów diecezjalnych. Warto nadmienić też przeprowadzoną analizę orędzi z Dehtic, które, jak pisze J. Krupa, wykazują błędy chrystologiczne.

Jeśli chodzi o autorów, którzy wywarli największy wpływ na współczesną mariologię uprawianą w słowackich środowiskach akademickich, na pierwszym miejscu należy wymienić mariologów polskich, przede wszystkim S.C. Napiórkowskiego OFMConv. Spowodowane jest to m.in. faktem, że obecni wykładowcy dogmatyki często odbywali swoje studia doktoranckie w latach 90. w Polsce. Ponadto literatura w języku polskim jest stosunkowo łatwo dostępna i zrozumiała. Tylko nieliczne dzieła mariologiczne o proveniencji włoskiej⁴³, niemieckiej⁴⁴, francuskiej⁴⁵ i hiszpańskiej⁴⁶ zostały przetłumaczone na język słowacki. Po słowacku można przeczytać np. tylko jedną książkę autorstwa Stefano de Fiorea⁴⁷. Więcej pozycji, w tym autorstwa R. Laurentina, przetłumaczonych zostało na język czeski. Można przypuszczać, że słowaccy czytelnicy zainteresowani tematyką mariologiczną sięgną po łatwo dostępne pozycje w języku czeskim np. *Maryja zwiernadłem dla Kościoła Canta-*

³⁹ Viac informácií: <http://www.horazvir.sk/>

⁴⁰ Viac informácií: <http://www.dehtice.com/uk.html>

⁴¹ Š. SENČÍK, *O postoji k súkromným zjaveniam*, Dobrá kniha, Trnava 2001, 206; P. MÁŠIK, *Súkromné zjavenia. Veriť či neveriť?*, Don Bosco, Bratislava 2012, 40.

⁴² R. SARKA, *Teológia súkromných zjavení*, w: *Mariánske zjavenia. Zborník z vedeckej konferencie konanej...*, 17-29.

⁴³ G. ROSSINI, *Život Panny Márie*, Kon-press, Trnava 1993, 282.

⁴⁴ M. SCHMAUS, *Život milosti a Milostiplná*, RKCMBF UK, Bratislava 1993.

⁴⁵ J. GALOT, *Milostiplná*, SSV, Trnava 1992.

⁴⁶ I. LARRANAGA, *Život podľa Márie*, SSV, Trnava 2000.

⁴⁷ *Kým je pre nás Mária?*, Dobrá kniha, Trnava 2003.

lamesy⁴⁸, *Nauczanie o Maryi*⁴⁹ wydane przy współautorstwie Beinerta lub *Potrójny wieniec* von Balthasara⁵⁰.

Podsumowując, można stwierdzić, że na Słowacji widoczna jest recepcja mariologii soborowej, komplementarne rozwijanie nurtu chrystotypicznego i eklezjotypicznego. Teologowie uwrażliwieni są zwłaszcza na papieską refleksję o Matce Bożej. Wydaje się, że za mało jeszcze czasu poświęcono na rozwój oryginalnej myśli mariologicznej, na podejmowanie nowych tematów i ujęć. Słowacka mariologia powinna mieć wyraźniejszy charakter relacyjny, niewątpliwie jednym z tematów, który należy podjąć, jest relacja „Maryja a Duch Święty”.

Jeśli chodzi o nowe propozycje metodologiczne, wskazane w dokumencie PAMI⁵¹, takie jak: droga piękna, droga doświadczenia chrześcijańskiego, teologia narracyjna i interdyscyplinarność, to prawdopodobnie na Słowacji znaczną rolę odegra „droga doświadczenia chrześcijańskiego”, w tym zwłaszcza doświadczenie osób świętych, określone przez wspomniany dokument jako „teologia świętych”. W związku z tym warto nadmienić, że w ostatnim dziesięcioleciu na Słowacji odnotować można szerzenie się myśli montfortiańskiej. Przetłumaczone zostały *Traktat o prawdziwym nabożeństwie* oraz *Misterium Maryi* św. Ludwika.

W słowackiej duchowości i pobożności ludowej bardzo duże znaczenie ma kult maryjny, zwłaszcza oddawanie czci Siedmiobolesnej Patronce Słowacji. Powstanie szczególnego nabożeństwa do „Bolesnej Matki ludu bolesnego” wyjaśnia się wskazaniem na dzieje narodu słowackiego, naznaczone cierpieniem i nieustannym zmaganiem o zachowanie własnej tożsamości narodowej. W okresie po uzyskaniu niepodległości (1993 r.) motyw Maryi jako solidarnej z cierpiącym narodem znalazł się niejako na dalszym planie, coraz bardziej podkreśla się pełną miłości obecność Matki Bożej w całych dziejach narodu oraz w życiu poszczególnych osób. Zgodnie z myślą soborową, Maryję przedstawia się jako wzór do naśladowania, nie tylko jako przykład w znoszeniu cierpienia, ale też jako wzór cnót⁵², nauczycielkę wiary i tego, jak być praw-

⁴⁸ R. CANTALAMESSA, *Mária, zrcadlo Cirkve*, Karmelitánské vydavateľstvá, Kostelní Vydří 1995.

⁴⁹ H. PETRI, W. BEINERT, *Učení o Marii*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1996.

⁵⁰ H.U. BALTHASAR, *Trojité věnec*, Karmelitánské vydavateľstvá, Kostelní Vydří 1995.

⁵¹ Tłumaczenie polskie dokumentu: „Salvatoris Mater” 4(2003) nr 3, 311-396.

⁵² Temat w nawiązaniu do myśli św. Augustyna przedstawia np. M. LICHNER, *Svätý Augustín a Mária, Matka nášho Pána*, „Viera a život” 22(2012) nr 4, 55-57.

dziwym uczniem Chrystusa. Można stwierdzić, że współczesny słowacki kult Matki Bożej jest zakorzeniony biblijnie, ukierunkowany eklezjalnie i liturgicznie. W dziedzinie tak rozwiniętego kultu maryjnego stoi przed teologami słowackimi zadanie przyczynienia się do jego pogłębienia, np. przez twórczość, która będzie bardziej uwrażliwiała wiernych na potrzeby Kościoła i świata, aby w kulcie maryjnym nie szło o jakieś przemijające uczucia lub indywidualizm skupiający się tylko na sobie.

Maryjność słowacka jest cennym dziedzictwem, które – jak wskazywał bł. Jan Paweł II – jest darem przejętym od Apostołów Słowian i przekazywanym z pokolenia na pokolenie. Należy ją krzewić w duchu posoborowego nauczania Kościoła, uwzględniając kontekst lokalny i otwierając się na współpracę ekumeniczną i interdyscyplinarną, ale przede wszystkim podejmując własną oryginalną refleksję mariologiczną. Właśnie takie wezwanie stoi przed współczesnymi teologami, którzy uprawiają mariologię na Słowacji.

Prof. dr hab. Jana Moricová
Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta

Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok (Słowacja)

e-mail: jana.moricova@ku.sk

O. prof. dr hab. Anton Adam CM
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Kňazský seminár sv. Františka Xaverského

Banská 28
976 32 Badín (Słowacja)
e-mail: a.adam@stonline.sk

La mariologia slovacca dopo il Concilio Vaticano II

(Riassunto)

La spiritualità e la pietà popolare del popolo slovacco pone tanta attenzione al culto mariano che, molto spesso, si concretizza mediante venerazione della Madonna come l'Addolorata a modo di una coroncina divisa in sette misteri di dolore della Vergine.

L'articolo fa una attenta valutazione in tema di tale spiritualità quale peculiare eredità dei Slovacchi – destinatari della dottrina degli Apostoli dei Popoli slavi.

Un altro aspetto di simile valutazione indica l'attualità di questa forma di venerazione mariana specie nel periodo post conciliare. Al culto – così inteso – si aggiunge il prezioso ed abbondante insegnamento in oggetto del beato Giovanni Paolo II.

E' opportuno rilevare che il tema dominante della attuale mariologia slovacca sia il ruolo della Madonna nell'economia della salvezza.

L'immagine autentica della Madonna deve essere cercata nella Bibbia che presenta Maria quale Addolorata assieme col Figlio; quale fedele Madre ai piedi della croce del Figlio; quale docile Discepola, sempre pronta ad accogliere la volontà divina. Tale attitudine Le permette di compiere la sua missione ed a dedicarsi in maniera totale solo a Dio.

Atteso quanto appena affermato, la mariologia in Slovacchia tende a dimostrare la Vergine quale modello di ogni virtù cristiana, quale Maestra di fede e di tutto ciò che definisce il vero discepolo di Gesù.